

Kyrkomötets högtidsgudstjänst

24 november 2021

MED SVENSKA KYRKANS URSÄKT
TILL DET SAMISKA FOLKET

Kyrkomötets högtidsgudstjänst

24 november 2021

MED SVENSKA KYRKANS URSÄKT
TILL DET SAMISKA FOLKET

Svenska kyrkan
POSTADRESS: 751 70 Uppsala
TELEFON: 018-16 95 00

OMSLAG: Gustaf Hellsing/Ikon
PRODUKTION: New Normal
TRYCK: Åtta45, Stockholm, 2021
ARTIKELNUMMER: SK21190
FÖR MER INFORMATION: svenskakyrkan.se

Innehåll

Tid att be om ursäkt ANTJE JACKELÉN & INGRID INGA	4
Kyrkomötets högtidsmessa	6
Fyra brödsålar till minne av ursäkten	34
Vitboken som vetenskaplig antologi BEARBETNING AV ROLAND ASPLUNDS TEXT	36
Kyrkan bidrog till rasistiskt tänkande ROLAND ASPLUND	40
Samernas religion förtrycktes hårt ROLAND ASPLUND	44
Försoning – ett teologiskt perspektiv MICHAEL NAUSNER	48
Insatser under försoningsprocessen	52
Svenska kyrkans åtaganden kopplade till ursäkten till det samiska folket	58
Om Ságastallamat	63

Tid att be om ursäkt

Den 24 november 2021 är datumet för en unik, högtidlig och allvarsam gudstjänst i rikshelgedomen Uppsala domkyrka. Svenska kyrkans kyrkomöte, samer, samhällsföreträdare och internationella vittnen är samlade. Nu ska Svenska kyrkans ursäkt till det samiska folket uttalas! Det sker efter en lång process av prövning och förberedelser. Och det sker med bävan och med hopp.

Det sker med bävan eftersom en ursäkt vänder upp och ner på gamla maktförhållanden: makten över hur en ursäkt tas emot ligger hos den som får den, inte hos den som uttalar den. Det sker med hopp eftersom vi nu tillsammans har arbetat fram åtaganden som kan bana vägen vidare till försonad gemenskap.

Denna högtidsgudstjänst är ingen slutpunkt. Men den är en viktig milstolpe. Sedan 1990-talet har det arbetats med de historiska relationerna mellan samerna och Svenska kyrkan (s. 52). Med tacksamhet tänker vi denna dag särskilt på alla dem som bidragit med vilja och erfarenheter, med forskning och berättelser, med idéer och handlingar. Som övervunnit förutfattade meningar och låtit sig beröras på djupet, som burit frustrationer och visat mod.

2006 kom utredningen *Samiska frågor* i Svenska kyrkan. Den ledde till dialogkonferensen Sägastallamat i Kiruna 2011 som i sin tur gav upphov till den forskning som är dokumenterad i *Vitboken*, till de berättelser som finns samlade *Nomadskoleboken* och till boken *Samerna och Svenska kyrkan*. Alla dessa kom 2016.

Tre artiklar i detta häfte berättar om övergrepp som kyrkan gjort sig skyldig till: en artikel om *Vitboken* (s. 36) och två artiklar om hur kyrkan bidragit till rasismen mot samer (s. 40) och om tvångsmetoderna mot samisk tro och andlighet (s. 44).

Idag har vi således god kunskap om vilka övergrepp mot det samiska folket som Svenska kyrkan bär ansvar för. Vi vet också att såren från dessa övergrepp än idag skär djupt in i det samiska folket. När statens sanningskommission så småningom börjar sitt arbete måste vi vara beredda på att ytterligare perspektiv kan komma fram. Redan idag vet vi dock tillräckligt mycket för att inse att vi måste be det samiska folket om ursäkt.

I en bemärkelse kommer den som ber om ursäkt alltid med öppna, tomma händer. Den som ber om ursäkt förfogar inte över hur ursäkten tas emot. I en annan bemärkelse får den som ber om ursäkt inte komma med tomma händer. Det måste finnas trovärdiga tecken på att den som ber om ursäkt vill arbeta för att det onda inte upprepas och försoning uppnås.

Därför är det viktigt att denna dag också uttala de åtaganden som Svenska kyrkan nationellt och i alla tretton stift bundit sig för (s. 58). Det blir nu vårt gemensamma ansvar att leva upp till dem. Det är en förutsättning för att ursäkten ska kunna ge drivkraft för att komma vidare på den försoningens väg som Kristi kärlek manar oss till.

Pilgrimsvandringen mot försoning måste fortsätta. Under vandringen behöver vi stanna upp för att se och stämma av om vi är på väg åt rätt håll eller om vi behöver orientera oss på nytt i markerna. Under de kommande åren möts därför företrädare för det samiska folket och för Svenska kyrkan till återkommande Ságastallamat-möten för att utvärdera hur vi förverkligar dessa åtaganden (s. 63). På det första Ságastallamat i oktober 2022 i Luleå kommer Svenska kyrkans ursäkt att framföras på nytt. Det är rätt och riktigt att denna ursäkt uttalas såväl i Uppsala domkyrka som i Sápmi.

Svenska kyrkan är också samernas kyrka. Att lära av samisk andlighet, tro och teologi hör till vårt kristna lärjungaskap. Låt oss vara en kyrka som med markerna lovsjunger Guds rättvisa bland folken som grund för vår försoning (Ps. 98:7-9).

Antje Jackelén
ÄRKEBISKOP

Ingrid Inga
ORDFÖRANDE I SAMISKA RÅDET I SVENSKA KYRKAN

Kyrkomötets högtidsmässa

MED URSÄKT TILL DET SAMISKA FOLKET

* = Vi står upp.

Fet stil = rubriker samt texter som läses/sjungs av församlingen.

Kursiv stil = översättning av text som läses/sjungs på annat språk.

Noter = församlingssång

Klockringning

Samling / Tjåanghkoe / Tjåhkkaniebmie / Tjåhkånibme
/ Tjoahkkim / Čoagganeapmi

Psalm 228 Ingångsprocession (sjungs på valfritt språk)

(svenska)

1 I tro un-der him-me-lens sky - ar har fä - der - na
skör - dat och sått, och än ge - nom stä - der och
by - ar går vä - kel - se - ro - pet de fått. Se
ti - den är full - bor - dad, för Her - ren Krist giv rum, gör
bätt - ring i - från syn - den, tro e - van - ge - li - um. Än
räk - kes Guds fräls - ning, än räk - kes Guds fräls - ning till
den som sig ång - rar och tror.

2. Gud mötte med nåden oss alla / i dopets välsignade stund,
med ordet han än vill oss kalla / och tukta och trösta i grund.
Kring helga nattvardsbordet han samlar än sitt folk,
där möter han de sina, en evig kärleks tolk.
Än räcket Guds frälsning ...

3. Den eld som vår Frälsare tände / skall föras från vän och till vän,
till alla han budskapet sände, / som själv han ju bjuder oss än:
gå ut i hela världen, förkunnande mitt ord
för allt som Fadern skapat, för folken på vår jord.
Än räcket Guds frälsning ...

4. I tro under himmelens skyar / vi vandrar i fädernas spår,
vi bidar i städer och byar / en Andens och Gudsrikets vår.
Vår saliga förvissning, vårt fäste och vårt mod
är syndernas förlåtelse i Kristi namn och blod.
Än räcket Guds frälsning ...

5. I tro under himmelens skyar / vi nalkas den skimrande strand,
i hoppet, som städse förnyar / vår lovsång i jordlivets land,
kring Lammets tron vi sjunger en gång i Faderns hus
den sällsamt nya sången, lik stora vattens brus:
Än räcket Guds frälsning ...

Text: G. Widmark 1945 Bearb. Musik: E. Törnvall 1902.

(lulesamiska)

1. De jáhkujn dal balvatjij vuolen / li sáddjidam, tjuohpadam de
ja jáhkko gåjt le ieme vuogen, / de oabllum, diehk' jávsådám le.
Juo buorádusá báddå, de Härráj járgjiddit.
De duosstut Kristus Härráv ja sunji áskeldit.
Le viesso ájn Härrá, le viesso ájn Härrá.
Mij ráhkáp ja dárústip gal.

2. Sån ármujn dal gájkajt le duosstum, / ja jaskadam gástadusán,
ja bágojis baktu le gåhntjum / de boahdet, le sån lánestam.
Ja gå de álmuk tjoahken suv bievde birra le,
de Kristus iesj le danna, man hávsskes báddå de!
Le viesso ájn Härrá ...

3. Sån gáhttjum le gájkajt dal vuolget, / suv bágov dal sárnutjit de.
Gå tsahkkám le dállå, de buolvved' / ja ráhkåla, gáhttjum ham le:
de väráldij dij mannit, muv bágov sárnnedit,
gájk' álmugijda hállit ja jáhkov bigodit.
Le viesso ájn Härrá ...

4. De jáhkujn dal balvatjij vuolen, / li barggamin, sárnnedime,
ja väráldin ájn ieme vuogen / li gáhttsámijt vuordatjime.
Le dárvo, ávo ája, dán náv le sálugis,
gå ságav munji rája le luojttám ándagis.
Le viesso ájn Härrá ...

5. De jáhkujn ájn balvatjij vuolen / juo almmáj lip lahkanime.
Gå ájn dáppe jábmema loamen, / le hievedus badjánime.
Na, akti Lippa ávdån de ávos lávludip,
le skoavve tjátje lágásj gå Lippav hievedip.
Le viesso ájn Härrá ...

Táksta: G. Widmark 1945. Sábmáj: K.T. Andersen 2001. Tjuojalvis: E. Törnvall 1902.

(nordsamiska)

1. Min máddarat dolin leat oskon, / leat eallån ja doaimmahange
ja Sámis ain gullo dat čuorvun, / mii olbmuid ain gohččume lea.
Dål buorádusa dahket, lea áigi ollánan,
juo suttuideattet Kristus lea didjii soabahan.
Gii gáhtá ja osku, gii gáhtá ja osku,
son sutnje ain árpmugas lea.

2. Lea Hearrá min mánnánis váldån, / go gásttasis salastii min.
Lea sániinis suttus min boktån / ja jedde ja bagada min.
Ain eahkesmállásbeavdái lea son min gohčodan,
gii lea min ovddas jápmån ja buohkaid ráhkistan.
Gii gáhtá ja osku ...

3. Dan dola man cahkkehii deike / son dáhtošii viiddidit ain,
dan sága man eatnamii sádde / son gulaha sániiguin dain:
»Buoat álbmogiidda mannet mu sániid sárndidit,
ja sivdnádusa gohččot de Áhčis rámidit!«
Gii gáhtá ja osku ...

4. Mii vâdjolit máddariid bálgá, / gos Hearrá ieš oahpistii sin.
Dan vuordit, goas gidđa fas álgá, / goas Vuoiŋa fas ealláha min.
Lea duohtavuohtan midjii go Kristus jápmimis
lea ándagassii addán min sudduid varainis.
Gii gáhtá ja osku ...

5. Juo oidno dat hearváslaš riddu, / dan guvlui mii vâdjolit dál,
min váimmus fas ealáska doaivu / ja giittus dat badjána fal.
De truvnnu ovddas lávlut dal odđa lávlaga,
ja máidnunlávlun čuodjá go mearra máraida.
Gii gáhtá ja osku ...

Teaksta: G. Widmark 1945, jorgl. N. Rauhala 1984. Sápmái: K.T. Leinonen, barg.,
Valborg Mangs Mäarak 2013. Nuohtta: E. Törnvall 1902.

Inledningsord

(lulesamiska)

Áhtje ja Bárne ja ájllis Vuojŋjanisá namán.

Amen.

*I Faderns och Sonens och den heliga Andens namn.
Amen.*

(sydsamiska)

Vaeriej jïh guevteli Jupmele,
ráhtoej jïh gellielaaketjevoeten Jupmele,
jaevriej, mearoen jïh jielijen Jupmele,
datne mijjen lihke gusnie mijjiej árröeminie,
dov lihke jjelebe,
dov nommesne rohkelibie.

*Fjällens och det öppna landskapets Gud,
skogarnas och den rika mångfaldens Gud,
sjöarnas, havens och det pulserande livets Gud,
du som är med oss där vi lever och bor,
i din närhet vill vi vara,
i ditt namn vill vi be.*

Dagens bön

(svenska)

Försoningens Gud,
vi tackar dig som sände din Son
för att rädda världen.
Av din kärlek lever vi.
Led oss när vi söker försoningens väg med varandra.
Omslut oss med barmhärtighet
och hjälp oss att ta emot din nåd.
I Jesu namn.
Amen

Kyrie med vittnesmål om kyrkans övergrepp

(nordsamiska)

B/V Kris-tus, gu-la čuor-va-san. S Kris-tus, gu-la čuor-va-san.

B/V Seavd-nja-da-sa čuv-ge. S Seavd-nja-da-sa čuv-ge.

B/V Veah-ket min du árp-mui-nat. S Veah-ket min du árp-mui-nat.

B/V Jor-gal muo-đuid min guv-lui. S Jor-gal muo-đuid min guv-lui.

P: Kristus, se oss, hör vårt rop. / F: Kristus, se oss, hör vårt rop.

P: Genomlys vårt mörker. / F: Genomlys vårt mörker.

P: I din nåd förbarma dig. / F: I din nåd förbarma dig.

P: Vänd ditt ansikte till oss. / F: Vänd ditt ansikte till oss.

OM SAMISK ANDLIGHET / VIHTANUŠŠAN / VIHTANCEALKÁMUŠ (Ingrid Inga)

(nordsamiska)

Sámi osku ja vuoiŋjalašvuohta lea áiggiid čađa leamaš dulbmojuvvon, ja Ruoŋa girku lea dan atnán báhkinlaš vearreoskun, neavvri bálvaleapmin ja lea oaivvildan ahte dat ii soaba risttalaš oskui. Sámi osku ja vuoiŋjalašvuohta lea oassin min ja eallindilálašvuođas mii nannosit čatnasa árbevirolaš eanan- ja luondduriggodagaid geavaheapmái Sámis. Eatnamat ja luondu lea min ruoktu ja dat leat hábmen ja bisuhan min identitehta, min muittuid, min kultuvrra, min bassi báikkiid, vuoiŋjalašvuođa, min ealáhusaid ja min giela – jahkeduháhiid čađa. Min vuohki eallit dāin eatnamiin ja luonddus mearkaša ahte mii eallit vuoiŋjalašvuođas. Min vuoiŋjalaš vierru lea ahte rohkos ja sivdnideapmi gullá min árgabeaivái, ja mii bidjat iežamet beaivválaš bargguid lpmila olggiid nala. Rohkos muittuha min ahte lpmil lea mielde visot min bargguin, ja ahte lpmilis lea ovddasmoraš midjiide, ja mis lea ovddasvástáduš hálddašit eatnamiiddámet/ruovttumet boahttevaš bulvii. Midjiide lea rohkos ja sivdnideapmi álo čadnon buriid daguide ja giitevašvuhii, ja mii leat oassin lpmila sivdnádušas. Sámi osku ja vuoiŋjalašvuohta lea oassin risttalaš oskkus – jus Ruoŋa girku lea válmmas dan dohkkehit.

Samisk religion och andlighet har genom historien nedvärderats och framställts av Svenska kyrkan som hedendom, vidskepelse, djävulskonst och avgudadyrkan oförenlig med kristen tro. Samisk religion och andlighet är en del av vår livsform och våra levnadsförhållanden som är starkt knutna till vårt traditionella bruk av marker och naturresurser i Sápmi. Markerna och naturen är vårt hem där vår identitet, våra minnen, vår kultur, våra heliga platser, andlighet, våra näringar och vårt språk formats och upprätthållits genom årtusenden. Vårt sätt att leva i nära samklang med markerna och naturen är att leva andligt. I vår andliga tradition är bönen och välsignelsen en del av vår vardag i betydelsen att vi lägger dagens arbete i Guds händer. Det påminner oss om Guds närvaro i allt det vi gör och om Guds omsorg om oss och om vårt ansvar att förvalta våra marker/vårt hem för nästkommande generation. I vår tradition är bönen och välsignelsen alltid knuten till goda handlingar och till tacksamhet och att vi är en del av Guds skapelse. Samisk religion och andlighet är en del av den kristna tron – om Svenska kyrkan är beredd att erkänna det.

Kristus, gula čuorvasan ...

OM NOMADSKOLAN (Nils-Henrik Sikku)

(nordsamiska)

Badjel čuohti jagi leat gollan dan rájis go internáhttaskuvla nomádaide ása-huvvui. Skuvla beare dakkár mánáide mat elle nomádaeallima. Nils-Henrik Sikku lei okta sis. Čiežajahkásažžan álggii su mátkki ...

Olbmážan, mus lea miella jearralit juoidá dus: Got don veaját dál? Oainnátgo doaivaga čuovgga guovssogeažis? Vai vuordá go gatnjaliid geaidnu ain vel du? Dat geaidnu maid leat guorran nu mángii, dat guhkes lossa ahkitvuoda muittuiguin. Gieldu čierut áibbašeami gatnjaliid, gieldu ohcat jedđehusa idjaseavdnjadadas. Olbmážan. Livččiigo buoret jos duoda livččet ožžon diehtit bággejuvvon loahpahis mátkki birra? Du friddja miella rivvojuvvon, leahkit nu got ieš juo leat. Veardiduvvon árvvohit gealbbohis nomádan. Du sáddejedje amas galbmalunddot váldegoddái. Got don oainnát dan dál, olbmážan? Mii galggaimet bissut mehciin ja duoddariin, guhkkien eret iežáin. Dat galggai leahkit min boahtte áigi, agálaččat. Iežamet fásta orohakkii ja eananbinnái ii lean lohpi. Min eallinvuogis ii lean árvu. Mii oahpaimet čállit ja lohkat amas gillii. Biibbala stávet, sálmmaid veaisidit ja gonagasaid rievvumiid, olggul máhttit.

Min vedde internáhtain, gos jearga galggai derpot sisa. Min borahedje amas vieruiguin árbemáhtu sadjái. Mii gáržžiduvvuimet, biinniduvvuimet, jávohuhttuimet. Sámi eanan galggai uhkidemiin ja lpmila sivdnádušain jávistuvvot ollát. Min doaimmat ja eksisteansa gullui dušše ávdin eatna-miidda. Mii eat lean šat sápmelaččat, beare nomádat ja láppárat. Fargga leimmet ollát jávkan. Friddja rievvut buot maid luondu addán midjiide lei. Eat mii dan dihtege vuolláan. Vuostálasttiimet buot fámuiguin soardi-deaddji galbma gieđaid vuostá. Nu lea. Rátnážan. Jáhkán doaivaga čuovgga ihtit guovssogeažis!

Mer än hundra år har gått sen en internatskola för nomader inrättades. En skola enbart för barn som levde nomadliv. Nils-Henrik Sikku var en av dem. Vid sju års ålder började hans resa ...

Min unge kamrat, jag har lust att fråga dig en sak: Hur mår du idag? Ser du hoppets ljus i gryningen? Eller väntar tårarnas väg alltjämt på dig? Den väg du följt så många gånger, den dryga med hemska minnen. Med

förbud att fälla längtans tårar, förbud att söka tröst i natten. Unge kamrat. Vore det bättre om du fått veta sanningen om en påtvingad resa utan slut? Berövad din vilja att få vara dig själv. Bedömd som mindre värd, onyttig nomad. Du skickades till ett annat land med känslokallt klimat. Hur ser du på det idag, kamrat? Vi fick hålla oss i skog och fjäll, långt från alla andra. Det skulle bli vår framtid, alltid. Att äga eget hus och en markbit var förbjudet. Vårt levnadssätt var inget värt. Vi lärde oss att skriva och tala på främmande språk. Läs bibeln, sjunga psalmer, rabbla kungars rövertåg, utantill. Vi stängdes in på internat, där vettet skulle bankas in. Vi matades med främlingskap istället för ärvda nyttigheter. Vi blev inhägnade, stukade, tystade. Samernas land skulle med hot och Guds välsignelse raderas ut. Våra sysslor och vår existens hörde endast ödemarken till. Vi var inte längre samer, bara lappar och nomader. Snart skulle vi vara borta för gott. Fritt fram att lägga beslag på allt vad naturen bestått oss med. Ändå gav vi aldrig upp. Vi stod stadigt emot förtryckarens iskalla metoder. Visst. Gamle vän. Jag kan ana hoppets ljus i gryningen!

Kristus, gula čuorvasan ...

OM KATEGORIKLYVNINGEN (Eric-Oscar Oscarsson)

(svenska)

»Fjälllapparna äro de nomader som utgör själva kärnan bland lapparna. Det är de, som fullfölja sina förfäders traditioner och bäst bevara den lapska nationens säregna drag och kynne. Skogslapparna och fiskelapparna äro mer eller mindre vansläktade och afsigkomna lappar.«

Skogssamerna, som var bofasta vid sidan om renskötelsen, skulle uppgå i den lappländska nybyggar- och bondestammen. Fiskesamerna bedrev inte renskötelse, utan höll sig med getter, och deras öde var att uppgå i det svenska arbetarproletariatet.

Ord av Biskopen Olof Bergqvist i Luleå 1908 som skulle äta in sig i tänkandet i hela samhällets syn på vilka som var samer. Genom sin opinionsbildande roll bidrog Olof Bergqvist till den kategoriklyvning som kom att präglade den svenska renbeteslagstiftningen.

1928 kom lagen som enligt den samiske ledaren Israel Ruong skar som en rakkniv genom de samiska leden. De tankar som nämnts ovan blev lag. Samer utanför renskötelsen framtogs de samiska rättigheterna, främst till

land och vatten som de brukat. Både i samhälle och kyrka assimilerades samer utanför renskötseln. Kyrkan har bidragit genom osynliggörande som ger ett perspektiv att de trängts undan till en tillvaro som kan uppfattas som en icke-existens som samer.

Denna kategoriklyvning har drabbat min egen familj. Beträktade som svenskar och fråntagits rätten till att fiska i våra förfäders fiskevatten och snara ripa på fjällkanten. Tvingats in ett dubbelliv, i det tysta och undangömda som samer. I samhälle och kyrka betraktade och behandlade som svenskar, förnekad identitet. Kategoriklyvningens summa, för oss.

Kristus, gula čuorvasan ...

OM RASBIOLOGIN (Rose-Marie Huuva)

(nordsamiska)

Báhppa bálvváinis rokkai hávdđiid
okta nállledutki gáibidii oaiveskálžžu
sámi njuoratmánás
bastilis dearri sirrii oaivvi
gáldnan máná rupmašis

bearaš moraštii máná
árpmus hávdádeamis
eadni ja áhčči eaba diehtán
ahte báhppa sivdnidii sudno máná
oaivvi haga impida ávdugasvuhtii

Eadni okto álás bálluin
vilges liinni ovdas govviduvvo
ovdabeali duohkebeali olgeš ja gurut beali
ja dat baldonas nállledutki ruovdemihttu
dego njuolla oaivvi čađa

85 jaga mañil Uppsala Carolina Rediviva gealláris
mon gávdnan din
eatnán bearrašan álbmogan
nállledutki 20-logi sierra mihtuis ja alas govais
Eadni 8 jahggasas

máná riebutii oktage lean doppe suddjeme din
gohkesoaiivvagiit veahkaváldimis

Mu Sámi Biibbalis logan
Hearrá, gi oažžu boahtit du goahtái
gii beassá ássat du bassi várís?

Dat gii lea rehálaš
ja dahká dan mii lea riekta
gean váibmu lea vuoigat ja ságat duođat.

Mon lean boahtan dá stuora bassi goahtái
min máddariigu geat ánuhit fas beasat hávddit ráfai

*Prästen och hans tjänare gräver upp gravar
en rasforskare begär kraniet av ett samiskt spädbarn
en vass egg skiljer huvudet
ifrån det kallnade barnets kropp*

*familjen sörjer sitt barn
vid begravningen är modern och fadern
förskonade från vetskapen
att prästen signar deras barn
utan huvud till Guds salighet*

*Mor naken rädd framför det vita skynket
fotograferas från framsidan baksidan höger och vänster sida
och den skrämmande rasforskarens järnmått
som en pil genom huvudet*

*Efter 85 år i Uppsala Carolina Redivivas källare
hittar jag er
min mor min familj mitt folk
i rasforskarens 20 måttabeller i nakenbilderna
Min mor 8 år
värlösa barn ingen skyddade er
ifrån de långskalligas övergrepp*

*I min samiska bibel läser jag
Herre vem får bo i din hydda / kåta
Vem får vistas på ditt heliga berg?*

*Den som vandrar ostraffligt och
gör vad rätt är och talar sanning av hjärtat.*

*Jag har kommit till denna stora heliga kåta
med mina förfäder som ber
om att återigen få komma till gravarnas frid*

Kristus, gula čuorvasan ...

OM SPRÅK OCH IDENTITETSFÖRLUST (Julia Rensberg)

(svenska)

Jag heter Julia Rensberg, 26 år uppväxt i Mora och hör till Ruvhten Sijte sameby, men numera bosatt i Jokkmokk.

Jag läser regelbundet inlägg på sociala medier där många uttrycker en problematik i sitt sökande efter en samisk identitet. Vem är same? Vem får bära kolt? Kan man vara same och bo utanför Saepmie? Måste man kunna samiska? Det är stora komplexa frågor som måste ses på från flera olika perspektiv och i olika kontext.

Varför frågan är komplex beror på de historiska övergreppen samer utsatts för. Dessa påverkar fortfarande många. Det söks efter en samisk identitet som försvunnit en eller två generationer bakåt. Sorgen och tomrummet som blivit när familjer flyttat till städer och levt efter majoritetssamhällets normer har blivit ett trauma som följer med in i nutiden. Många har aldrig vågat berätta för sina barn om deras samiska uppväxt. Vi måste lära oss mer om historien för att kunna läka. Vi måste lyfta berättelser om t.ex. internatskolor, kyrkan och vissa prästers felande, skolornas roll i språkets förlust, stöld av marker och mycket mer.

Svenska är idag mitt förstaspråk, men samiska är och förblir mitt hjärtats språk och i markerna hittar jag språket. Jag har själv kämpat med att ta tillbaka mitt modersmål sydsamiskan. Det känns aldrig så naturligt att prata samiska som när man är ute i skog och mark, och framför allt i det praktiska arbetet inom samiska näringar. I våra marker vilar språket, väntar på att få berätta och stötta i språkrevitalisering.

I boken »*De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna*« (2016) står det att från och med 1300-talet var det inte ovanligt att birkarlarna utnyttjade sina privilegier de var givna genom kyrkan på ett hänsynslöst sätt och direkta övergrepp förekom. År 1340 utfärdades ett frihetsbrev som innebar att de som var kristna och spred tron samt de som förkristnades hade rätt att ta mark i besittning för sig och sina arvingar från lappmarken, dvs Saepmie. Den direkta koloniseringen och tvångskristnandet fortsatte fram till 1900-talet.

Svenska kyrkan är idag en av Sveriges största skogsägare, varav ca 40%, enligt Kyrkan själv, är på våra traditionella marker. I kyrkoordningen benämns detta som prästlönetillgångar som ska förvaltas så att det ger bästa möjliga avkastning. År 2015 beslutade kyrkomötet att ställa sig bakom att Sverige skulle ratificera ILO 169 och att dessa principer även skulle kunna användas inom Svenska kyrkans skogsbruk. Det har alltså gått 6 år och vad jag vet har ingen förändring skett ...

Så länge kyrkan anser sig ha rätt att bestämma över samiskt territorium låter kyrkan koloniseringen fortsätta. Utan marker förlorar vi vår kultur, identitet, språk och traditionella näringar. Jag hoppas att vi med denna ursäkt och genom tydlig handling tar steget in i en försoningsprocess tillsammans som allierade.

Kristus, gula čuorvasan ...

Ordet / Baakoe / Báhkuo / Báhko / Báhko / Sátni

Gammaltestamentlig läsning ur Psaltaren 98:7–9 om skapelsen som jublar över Guds rättfärdighet (ur Lulesamisk provöversättning från Svenska Bibelsällskapet)

(lulesamiska)

Merra sjoavvá ja gájkka mij danna I,
värált ja gájka dan árru.
Áno giedajt spettjudi,
váre aktan sjállárdalli Härrá ávdån:
gehtja, sán bohtá ednama badjel ráddidittjat,
värálda badjel rievtesláhkáj ráddidittjat,
álm mugij badjel rievтуgит ráddidittjat.

*Havet skall brusa och allt det rymmer,
världen och alla som bor i den.
Floderna skall klappa händer,
bergen skall jubla tillsammans
inför Herren: se, han kommer
för att råda över jorden,
råda rättvist över världen,
råda med oväld över folken.*

Epistelläsning ur Apostlagärningarna 2:4–8 om kyrkans födelse i mångfald (sydsamiska)

Jih fiereguhte Aejlies Voejkeninie deavhtasávva jih aalka jeatjah gieleine soptsestidh guktie Voejkene sæjhta. Jerusalemesne jaahkoles juvdeladtjh abpe veartanistie årroeminie. Gosse dam tjoejem guvlieh, stoere kirrie tjåanghkene. Håmpalieh gosse fiereguhte jijtse gielem gávla. Alvesedtieh jih ipmierdieh. Dellie gihtjeh: »Eah dah Galilejeste, gaajhkesh gieh soptsesteminie? Guktie dellie fiereguhte mijjeste maahta jijtse ietnien gielem govledh?«

Alla fylldes av helig ande och började tala andra tungomål, med de ord som Anden ingav dem. I Jerusalem bodde fromma judar från alla länder under himlen. När dånet ljud samlades hela skaran, och förvirringen blev stor när var och en hörde just sitt språk talas. Utom sig av förvåning sade de: »Men är de inte galileer allesammans, dessa som talar? Hur kan då var och en av oss höra sitt eget modersmål talas?«

***Evangelium** ur Matteusevangeliet 22:36–40 om det tredubbla kärleksbudet

(svenska)

»Mästare, vilket är det största budet i lagen?« Han svarade honom: »Du skall älska Herren, din Gud, med hela ditt hjärta och med hela din själ och med hela ditt förstånd. Detta är det största och första budet. Sedan kommer ett av samma slag: Du skall älska din nästa som dig själv. På dessa båda bud vilar hela lagen och profeterna.«

Så lyder Guds ord.

Gud, vi tackar dig.

Svenska kyrkans ursäkt till det samiska folket

Vid avslutningen av ursäkten uppmanas församlingen resa sig.

Läsning av Saligprisningarna Matteusevangeliet 5:3–13

(nordsamiska)

»Ávdugasat leat vuoinjasteaset geafit, dasgo almmi riika lea sin.

Ávdugasat dat geat moraštit, dasgo sii ožžot jeđđehusa.

Ávdugasat leat vuollegaččat, dasgo sii árbejit eatnama.

Ávdugasat dat geat nelgot ja goiket vanhurskkisvuoda manjái, dasgo sii gallehuvvojit.

Ávdugasat dat geat leat váibmoláđđásat, dasgo sii ožžot váibmoláđisvuoda.

Ávdugasat leat buhtisváimmogat, dasgo sii besset oaidnit lpmila.

Ávdugasat dat geat duddjovit ráfi, dasgo sii gohčoduvvojit lpmila mánnán.

Ávdugasat dat geat doarrádallojuvvojit vanhurskkisvuoda dihte, dasgo almmi riika lea sin.

Ávdugasat lehpēt dii go olbmot bilkidit ja doarrádallet din mu dihte,

gielistit ja sárdnot bahá din birra juohke láhkái. Illudehket ja ávvudehket,

dasgo din bálká almmis lea stuoris. Nu sii doarrádalle profehtaidge ovdal

din. Dii lehpēt eatnama sálti. Muhto jos sálti veagahuvvá, de mo dan fas

oažžu sálttisín? Dat ii dohkke šat maninge: Dat bálkása ja duolmahaddá olbmuide.«

»Saliga de som är fattiga i anden, dem tillhör himmelriket.

Saliga de som sörjer, de skall bli tröstade.

Saliga de ödmjuka, de skall ärva landet.

Saliga de som hungrar och törstar efter rättfärdigheten, de skall bli mättade.

Saliga de barmhärtiga, de skall möta barmhärtighet.

Saliga de renhjärtade, de skall se Gud.

Saliga de som håller fred, de skall kallas Guds söner.

Saliga de som förföljs för rättfärdighetens skull,

dem tillhör himmelriket.

Saliga är ni när man skymfar och förföljer er och på allt sätt förtalar er

för min skull. Gläd er och jubla, er lön blir stor i himlen. På samma sätt

förföljdes ju profeterna före er tid. Ni är jordens salt. Men om saltet mister

sin kraft, hur skall man få det salt igen? Det duger inte till annat än att

kastas bort och trampas av människorna.»

Redogörelse för Svenska kyrkans åtaganden

Psalm (sjungs på valfritt språk)

(svenska)

1 Mitt al - tar är fjäl - let som ski - ner, nå ja nå ja
nå ja nå ja nå ly - ser gyll - ne i mor - gon -
- tim - man, nå ja nå ja nå ja nå ja nå

2. Min kyrka är stark som en fjällbjörk, / nåja nåja nåja nåja nå,
i mitt hjärta har roten sitt fäste, / nåja nåja nåja nåja nå

3. Min tro, som älven den glittrar, / nåja nåja nåja nåja nå,
brusar mäktigt genom mitt hjärta, / nåja nåja nåja nåja nå

4. Min sång, den bär min ande, / mot himmelen den lyfter sig,
sången ger jag till dig, / du som skapar med din kärlek.

5. Nåja nån gåja nån gåja nån gå, / nåja nåja nåja nåja nå,
nåja nån gåja nån gåja nån gå, / nåja nåja nåja nåja nå.

Text: Rawdna Carita Eira. Översättning: Bo Lundmark. Musik: Frode Fjellheim.
Jubileumspsalmen Trondheim, 2017.

(sydsamiska)

1. Mov aalthtere vaerine tjuavka, / nåja nåja nåja nåja nå,
lånadahken gulliene guaka / nå ja nå ja nå ja nå ja nå

2. Mov gærhcoe lea nænnoes såekie, / nåja nåja nåja nåja nå,
man vaajmosne roehtse jih tsæptsie, / nåja nåja nåja nåja nå

3. Mov jaahkoe lea plijrie johke, / nájá nájá nájá nájá nájá,
mij vaajmoen tjirr faamehke sjávva. / Nájá nájá nájá nájá nájá

4. Mov vuelie voejkenem guadta, / gieresvoeteste alman lokngese,
jih mov vueliem dutnjien vadtam, / guhte gieresvoeteste sjugnede.

5. Nájá nán gájá nán gájá nán gá, / nájá nájá nájá nájá nájá,
nájá nán gájá nán gájá nán gá, / nájá nájá nájá nájá nájá.

Teekste: Rawdna Carita Eira. Meelodije: Frode Fjellheim.
Jubileumspsaln Trante, 2017.

(lulesamiska)

1. Muv álltár várren tjuovggá, / nájá nájá nájá nájá nájá,
vuojnnu gállen gá sjuoludahtjá / nájá nájá nájá nájá nájá

2. Muv girikko le nanos soahke, / nájá nájá nájá nájá nájá,
gávnnu vájmonam ruohttsasijt soabttse, / nájá nájá nájá nájá nájá

3. Muv jáhkko le tjielgga jáhká, / nájá nájá nájá nájá nájá,
mij muv vájmon náv lidnásit gálggá, / Nájá nájá nájá nájá nájá

4. Muv juojggusa guoddi muv sielov, / gieresvuodajn almmáj lábdijdi,
ja muv vuolev dal dunji vattáv, / gut muv gieresvuodajn sjivnnjedij.

Täksta: Rawdna Carita Eira. Julevsámi: Valborg Mangs Märah 2017.
Tjuoalvis: Frode Fjellheim. Troandima ávvudeapmi 2017 (Tráante 2017).

(nordsamiska)

1. Mu áltár várin báitá, / nojon nojon nojon nojo no.
Idit čuovggas dat gollin roadđa. / Nojon nojon nojon nojo no.

2. Mu girku lea nana soahki, / nojon nojon nojon nojo no
mas lea váimmustan ruohtas ja coakci. / Nojon nojon nojon nojo no.

3. Mu osku lea šealgi johka, / nojon nojon nojon nojo no
mii šávvá mu váimmu čađa.. / Nojon nojon nojon nojo no.

4. Mu vuelie guoddá mu vuoiŋŋa, / ráhkisvuodain albmái loktana,
ja mu vuelie attán dutnje, / don gii ráhkisvuodain sivdnidat.

Teaksta: Rawdna Carita Eira. Nuohtta: Frode Fjellheim.
Troandima ávvudeapmi 2017 (Tráante 2017).

Tal av Sametingets företrädare

Hälsningar från vittnen till ursäkten

- Elder från anglikanska kyrkan i Kanada
- Preses Olav Fykse Tveit, Den norska kyrkan
- Ärkebiskop Tapio Luoma, Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland
- Ärkebiskop Mark McDonald, Anglikanska kyrkan i Kanada

Kyrkans förbön

(svenska)

Musical notation for the prayer 'Kyrkans förbön'. It consists of a single staff in treble clef with a common time signature (C). The melody is written in G major (one sharp). The notes are: G4 (quarter), A4 (quarter), B4 (quarter), C5 (quarter), B4 (quarter), A4 (quarter), G4 (quarter), F#4 (quarter), E4 (half). The piece ends with a double bar line.

F Låt ditt ri - ke kom - ma, låt din vil - ja ske!

Måltiden / Maalestahke / Skalluo / Máles / Máles / Mális

Psalm 399 (Tillredelse/Offertorium)

Kollekt samlas in till Act Svenska kyrkan. Swishnummer 9001223.

(svenska)

Musical notation for Psalm 399. It consists of four staves in treble clef with a 3/4 time signature. The key signature has two flats (B-flat and E-flat). The melody is written in a simple, rhythmic style. The lyrics are: '1 Vi bär så mång-a med oss i bön när vi går fram. Vad Kris-tus gav och ger oss, det gäl-ler ock-så dem. Du du-kar bord för al - la, här är de döp-tas hem. Vi bär så mång-a med oss, o Gud, vi ber för dem.' The piece ends with a double bar line.

1 Vi bär så mång-a med oss i bön när vi går fram. Vad
Kris-tus gav och ger oss, det gäl-ler ock-så dem. Du
du-kar bord för al - la, här är de döp-tas hem. Vi
bär så mång-a med oss, o Gud, vi ber för dem.

2. Vi ber för dem vi saknar / då vi församlas här,
för dem som inte anar / vad tro och trygghet är,
för dem som vi har sårat / med vad vi gjort och sagt,
för dem som vi har hindrat / att se din kärleks makt.

3. Vi tänker på de många / som känner andras dom,
på dem som vi har svikit / och inte brytt oss om.
Vi ber dig, Gud, om nåden / att medan än är tid
få gå med ljus och glädje / till dem som saknar frid.

Text: S. Ellingsen 1977, B.G. Hallqvist 1980. Musik: B. Janacek 1977.

* Lovsägelsen/Sursum corda och Prefationen

(svenska)

Upplyft era hjärtan till Gud.

Musical notation for the first line of the hymn. It is written on a single staff in G major (one sharp) and 4/4 time. The melody starts with a quarter note G4, followed by quarter notes A4, B4, C5, D5, E5, F5, G5, and ends with a quarter note G4. The lyrics are: *F* Vi upp - lyf - ter vå - ra hjär - tan.

Låt oss tacka Gud, vår Herre.

Musical notation for the second line of the hymn. It is written on a single staff in G major (one sharp) and 4/4 time. The melody starts with a quarter note G4, followed by quarter notes A4, B4, C5, D5, E5, F5, G5, and ends with a quarter note G4. The lyrics are: *F* Al - le - na Gud är värd vårt tack och lov.

* Helig/Sanctus

(svenska)

F He-lig, he-lig, he-lig, Her-re Gud Se-ba - ot. Him-lar-
na och jor - den är ful-la av din här - lig-het. Ho-si-
an-na i höj-den. Vål-sig-nad va-re han som kom-mer, i
Her - rens namn. Ho - si - an - na i höj - den.

* Nattvardsbönen

(svenska)

... Så ofta ni dricker av den, gör det till min åminnelse.

**Din död förkunnar vi, Herre,
din uppståndelse bekänner vi
till dess du kommer åter i härlighet.**

* Herrens bön/Pater noster (beds på valfritt språk)

(svenska)

Vår Fader, du som är i himlen. / Låt ditt namn bli helgat. / Låt ditt rike komma. / Låt din vilja ske på jorden så som i himlen. / Ge oss i dag det bröd vi behöver. / Och förlåt oss våra skulder, / liksom vi har förlåtit dem som står i skuld till oss. / Och utsätt oss inte för prövning / utan rädda oss från det onda. / Ditt är riket. / Din är makten och äran / i evighet. / Amen.

(sydsamiska)

Mijjen Aehtjie guhte leah elmierj̄hkesne. / Baajh dov nommem aejliestovvedh. / Baajh dov rj̄hkem b̄atedh. / Baajh dov syjhtedem eatnamisnie sj̄dtedh / guktie elmierj̄hkesne. / Vedtieh mijjese daan biejjien / mijjen beajjetje laejiem. / Luejhtieh mijjeste maam mijjeh meadteme / guktie mijjeh luejhtebe / dejstie guhth mijjese meadteme. / Aellieh luejhtieh mijjem ḡiehtjelimmiej s̄ijse, / vaallah vaarjelh mijjem bahheste. / Juktie rj̄hke lea dov, / faamoe j̄ih earoe ihkuve aajkan. / Aamen.

(lulesamiska)

Áhttje mijá / guhti le almen. / Ájlistuvvus duv namma. / Båhtus duv rijkka. / Sjaddus duv sidot, / gåk almen, náv aj ednamin. / Vatte midjij uddni / mijá b̄ajvvásasj l̄ajbev. / Ja luojte midjij suttojdimme ándagis, / náv gåk mij aj luojttep / mijá velgulattajada. / Ja ale mijáv ḡáhttjalibmáj l̄ajddi, / ájnat várjjala mijáv bahás. / Juhte duv le rijkka / ja fábm̄o ja herlukvuoh̄ta / ihkeven ájggáj. / Amen.

(nordsamiska)

Áhčči min, don guhte leat almmis. / Basuhuvvos du namma. / Bohtos du riika. / Šaddos du dáhttu, mo almmis nu maiddái eatnama alde. / Atte midjiide odne min beaivválaš láibámet. / Ja atte midjiide min suttuideamet ándagassii / nugo maiddái miige ándagassii addit min / velggolaččaidasamet. / Alege doalvvo min geahččalussii, / muhto beastte min bahás eret. / Dasgo du lea riika ja / fápmu ja gudni / agálašvuhtii. / Ámen.

*** Brödsbrytelsen**

(svenska)

Brödet som vi bryter ...

**Så är vi, fastän många, en enda kropp,
ty alla får vi del av ett och samma bröd.**

*Fridshälsningen/Pax (valfritt språk)

Hälsa gärna din bänkgranne med orden:

- (svenska) **Herrens frid.**
(sydsamiska) **Jupmelen raeffie.**
(lulesamiska) **Härrá ráfe.**
(nordsamiska) **Hearrá ráfi.**

*O Guds Lamm/Agnus Dei

(svenska)

F O Guds Lamm, som tar bort värl-dens syn-der, för - bar - ma
dig ö - ver oss. O Guds Lamm, som tar bort värl-dens
syn-der, för - bar - ma dig ö - ver oss. O Guds Lamm,
som tar bort värl-dens syn-der, ge oss din frid.

Kommunionen

Sång under kommunionen

(nordsamiska)

Oahppat du dovdat lea ohcaleapmi, oahppat du dovdat.

Boahhtit du lusa, du liegga salii oaidnit gii duođai leat.

Don leat mu áhčči, mon lean du mánná don mu ráhkistat.

Du lahka Leahkit, gullat du sárdnut, dorvu goit munn je lea.

*Att lära känna dig är min längtan, att lära känna dig.
Att komma nära, nära ditt hjärta, se vem du verkligen är.
Du är min Far och jag är ditt barn, jag vet att du älskar mig.
Att va' i din närhet, höra dig tala, det är det enda för mig.*

Svensk text och musik: Bo Järpehag. Nordsamisk text: Sara-Elvira Kuhmunen.

Bön efter kommunionen (beds på valfritt språk)

(svenska)

**Kristus, vi tackar dig för din ousägligt rika gåva.
Du blev ett svar på vår bön,
ett bröd för vår hunger.
Hjälp oss nu att vara ditt svar till dem,
som saknar vad vi äger i överflöd.
Hjälp oss att höra det rop som du har hört,
förstå den nöd som du har förstått,
tjäna den mänsklighet som du har tjänat.
Uppenbara för oss ditt bords hemlighet:
ett enda bröd och
en enda mänsklighet.
Amen.**

(sydsamiska)

**Kristuse, datnem gijhtebe dov joekoen ræjhkoes vadtesi åvteste.
Datne mijjen rohkelassen vaestiedassine sjïdth,
jïh laeipie mijjen nealkose.
Viehkehth mijjem dov vaestiedassine dejtie årrodh
gïeh ohtsedieh dam mij mijjen luvnie velvie.
Viehkehth mijjem tjåårvehtassem govledh maam datne govleme,
neavroem guarkedh maam datne guarkeme,
almetjidie dienesjidh giejtie datne dienesjamme.
Dååjrehth mijjese dov buertien tjeakoesvoetem:
Aajne laeipie jïh
aajne åålmege.
Aamen.**

(lulesamiska)

Duv gijttep, Kristus, duv sárnnomahtes valjes vattáldagás.
Dån sjaddi mijá ráhkálvisá vásstádussan
ja mijá nielge lájbben.
Viehkeda mijáv árrot duv vásstádussan sidjij,
gejs mijá vallje vádnun.
Viehkeda mijáv gullat tjuorvvasav mav dån le gullam,
niedav dádjadit náv gåk dån dádjadi,
almasjmáttov dievnastit mav dån le dievnastam.
Bigoda midjij bävdát tjiegosvuodav:
akta ájnna lájbbe ja
akta ájnna almasjmáddo.
Amen.

(nordsamiska)

Mii giitit du, Kristus, mearehis rikkis attáldagat ovddas.
Don šaddet min rohkosa vástádussan
ja min nealggi láibin.
Veahket min dál šaddat du vástádussan sidjiide
geain váilot dat maid mii badjelmearálaččat oamastit.
Veahket min gullat dan čuorvasa man don leat gullan,
ipmirdit headi nu mo don leat dan vásihan,
bálvalit olmmošsoga man don leat bálvalan.
Almmustahte midjiide du beavddi čiegosvuodaid:
okta áidna láibi ja
okta áidna olmmošsohka.
Ámen.

Sändning / Raajeme / Rájjame / Rájjam / Rájádus / Vuolggaheapmi

Slutpsalm 297 (sjungs på valfritt språk)

(svenska)

1 Här - lig är jor - den, här - lig är Guds him - mel,
skön är sjä - lar - nas pil - grims - gång. Ge - nom de fag - ra
ri - ken på jor - den gå vi till pa - ra - dis med sång.

**2. Tidevarv komma, / tidevarv försvinna,
slakten följa släktens gång.
Aldrig förstummas / tonen från himlen
i själens glada pilgrimssång.**

**3. Änglar den sjöngo / först för markens herdar.
Skönt från själ till själ det ljud:
Människa, gläd dig, / Frälsarn är kommen,
frid över jorden Herren bjöd.**

Text: B.S. Ingemann 1850, C. Bååth-Holmberg 1884.
Musik: schlesisk folkvisa/Leipzig 1842.

(sydsamiska)

**1. Eatneme tjaebpies, / aehtjien Elmieh aevies,
Almetjh aavosne heevehtieh!
Pijlgrimi baalkah / seadtoes Leah,
gosse Paaradijsese vaedtsibie.**

**2. Biejjieh gujht b aetieh, / jaepieh gelkieh vaasedh.
Maadtoej g ejide vaedtsibie.
Ij Elmien vuelie / g aessie gan gaarvenh,
j ih mijjen vaajmoeh aavosne.**

**3. Dan j ijen eengkelh / geerjene laavloejin.
Almetjh b a hperen goltelin:
Jupmelen raeffie / almetje aavodh!
Mijjen lea lutnjest ejja!**

Teekste: B.S. Ingemann 1850, C. B a th-Holmberg 1884. Jarkoestimmie: Anna Jacobsen
j ih Bierna Leine Bientie 1994. Meelodije: schlesisk folkvisa/Leipzig/Breslau 1842.

(lulesamiska)

**1. H avsske le ednam, / h avsske H arr a almme,
jasska sielo v ajaldi.
G ajnno le guhkke / v ar aldin v adtset,
de almen  avos l avludi.**

**2.  jge val b ahti, /  jge de vas v assi.
Buolva buolvajt guoradi.
Almmelasj l avllom, / m alggadij gullu,
g a sielo almm aj v ajaldi.**

**3. Ie ngila vuostak / l avllun r ajn arijda.
Sielos sielluj tjuodjalij:
Guddneda H arr av! / Ednamin r afe!
Ge, uddni Jesus rieag adij!**

T aksta: B.S. Ingemann 1850, C. B a th-Holmberg 1884. S abm aj: O. Lindgren 1949,
P. G elok ja S. G elok 1989. Tjuoalvis: Breslau 1842.

(nordsamiska)

**1. H avski lea eatnan, / h avski Ipmil albmi,
sielut v azzilit allelii.
Eatnamiid   appa /  ada mii v azzit
l avlumiin paradiij asii.**

2. Áiggít vel bohtet, / áiggít galget vássit.

Sogat sogaid leat čuovvumin.

Álo goit skádjá / almmálaš nuohitta,
sillomet illulávlagiin.

3. Engelat lávlo / eatnan báimmaniidda.

Sielus sillui dat skájaidii.

Olmmoš, dal illut, / Jesus lea bohtán;

Ráfi son buvttii eatnamii.

Teaksta: B. S. Ingemann 1850, C. Bååth-Holmberg 1884. Sápmai: Georg Gripenstad 1955,
barg. Nuohitta: šlesialaš/Leipzig 1842.

* Välsignelsen

(sydsamiska)

Jupmele dijjem bueriesjunedu jïh dijjem vaarjele.

Jupmele jïjtse ååredæjjiine dijjese tjuavka jïh dijjem aarmode.

Jupmele jïjtse ååredæjjam dijjem gåajkoe jarkoe jïh dijjese raeffiem vadta.

Jubmelen: Aehtjien jïh Baernien + jïh aejlies Voejkenen nommesne.

Aamen.

(lulesamiska)

Härrá buorissjivnnjedus dijáv ja várjjaalus dijáv.

Härrá tjuovggijus árudijás didjij ja árrus didjij ármmogis.

Härrá jårggåalus árudijás didjij ja vaddus didjij ráfev.

Jubmela: Áhtje ja Bárne + ja ájlis Vuojnjanisá namán.

Amen.

(svenska)

Herren välsigne er och bevare er.

Herren låte sitt ansikte lysa över er och vare er nådig.

Herren vände sitt ansikte till er och give er frid.

I Guds: Faderns och Sonens + och den heliga Andens namn.

Amen.

(nordsamiska)

Herrá buressivdnidivččii din ja várjalivččii din.
Herrá čuvgešii muođuidis didjiide ja livččii
didjiide árbmugas. Herrá jorgalivččii muođuidis
din beallái ja attášii didjiide ráfi.
Ipmila: Áhči, Bártni + ja bassi Vuoiŋŋa nammii.
Ámen.

Samernas sång

Text: Isak Saba (1875–1921). Musik: Arne Sörлие (1904–1969).

Postludium Utgångsprocession

Fanfare

Craig Sellar Lang (1891–1971)

Bibeltexter ur Bibel2000 ©Svenska Bibelsällskapet om inte annat anges

Fyra brödsålar till minne av ursäkten

Uppsala domkyrka har som nationalhelgedom fått fyra brödsålar att användas i nattvardsfirandet. De är utformade som traditionella samiska matsålar och är tillverkade av samiska slöjdkonstnären Jon Utsi.

Vid kyrkomötets högtidsgudstjänst finns de med vid samtalsplatsen där vittnesbörden om historiska övergrepp liksom ursäkten framförs. Under offertoriespsalmen bärs de sedan fram till altaret för att där tas i bruk som oblatsålar. På så vis får de bära både ursäkten och Kristi kropp.

OM KONSTNÄREN

JON TOMAS UTSI är 47 år gammal konstnär från Porjus. Han arbetar med trä och hornslöjd, duodji. Genom duodjin vill Jon berätta vem han är och hylla de äldre generationernas stora kunskap och uppfinningsrikedom. Hans arbete har också dokumenterats i SVT's programserie *Det vackraste samiska hantverket*.

Vitboken som vetenskaplig antologi

BEARBETNING AV ROLAND ASPLUNDS TEXT PÅ
[SVENSKAKYRKAN.SE/FORSKNING/VITBOKEN](https://svenskakyrkan.se/forskning/vitboken)

Antologin, liksom vitboksprojektet som helhet, ska förstås mot bakgrund av det försoningsarbete som har pågått mellan Svenska kyrkan och samerna sedan 1990-talet. En viktig milstolpe i kyrkans arbete med de samiska frågorna var den utredning som Kyrkomötet tillsatte i april 2005. Direktiven hade som utgångspunkt att kyrkan hade begått övergrepp gentemot samerna. Alltifrån den tidigare kolonisationen och långt in på 1900-talet har övergrepp begåtts gentemot den samiska befolkningen och Svenska kyrkan har bidragit till detta.

Utredningen, *Samiska frågor i Svenska kyrkan*, utmynnade i ett antal förslag till åtgärder. Ett av förslagen var att Svenska kyrkans teologiska kommitté skulle genomföra en hearing om samisk identitet i relation till Svenska kyrkans bekän-nelse. Hearingen Ságstallamat arrangerades i Kiruna den 11–13 november 2011.

Vid Ságstallamat framfördes krav på att Svenska kyrkan skulle klarlägga och erkänna de oförrätter som kyrkan utsatt samerna för under olika tider i historien. Fördjupad kunskap om kyrkans övergrepp mot samerna betrakta-des som en förutsättning för en fortsatt försoningsprocess.

Projektet inledde sitt arbete i november 2012. Daniel Lindmark, vid Umeå universitet, var projektledare och Olle Sundström projektets sekreterare.

Vitboken som antologi består av två band med 35 artiklar av olika skribenter. *Vitboken* lanserades i april 2016. Sammanlagt innehåller den cirka 1 200 sidor. Varje kapitel innehåller sammanfattningar på flera samiska språk.

Vitboken är en vetenskaplig antologi. I den redovisar Svenska kyrkan de kränkningar och oförrätter man gjort sig skyldig till samt granskar sin skuld och sitt ansvar mot samerna i ett kolonialt förflutet.

– Jag tror att *Vitboken* kan vara början på en försoningsprocess mellan kyrka och samer, sade Sylvia Sparrok, dåvarande ordförande i samiska rådet i Svenska kyrkan när *Vitboken* publicerades. Hon berättade att det var mycket skrämmande att läsa om kyrkans bidrag till rasbiologin.

Hela *Vitboken* och enskilda kapitel kan laddas ner från svenskakyrkan.se/forskning/vitboken.

Vitboken i populärvetenskaplig version

Vitbokens resultat har även publicerats i en populärvetenskaplig version, *Samerna och Svenska kyrkan: underlag för kyrkligt försoningsarbete*. Boken, som kommit att kallas syntesboken, sammanfattar resultaten och erbjuder redskap för att arbeta i framtida samtal. Tre kapitel i syntesboken erbjuder olika perspektiv på försoning. Detta är den avslutande publikationen i projektet. Syntesboken finns också översatt till engelska.

Nomadskoleboken

"När jag var åtta år lämnade jag mitt hem och har ännu inte kommit tillbaka" – *Minnesbilder från samernas skoltid* är titeln på boken om nomadskolorna. Boken är ett initiativ efter samtal mellan företrädare för det samiska kyrkolivet och kyrkliga ledare. Syftet var att dokumentera och synliggöra kyrkans roll i den koloniala historien och det förtryck som utövats mot samerna genom nomadskolesystemet, särskilt perioden 1910–1950.

I boken är det tio äldre samers berättelser om hur det var att gå i nomadskola, arbetsstuga och hushållskåta som står i centrum. En av de före detta eleverna berättade att "Nog behandlades samerna som hundar. Skicka oss till Jukkasjärvi där vi inte ens hade en säng eller ett bord!"

1913–1916 kom nomadskolereformen, som slog fast att barn till renskötande samer skulle undervisas i vandrande skolor som följde samerna i deras flyttningar, och i fasta skolor från fjärde klass. Undervisningen ägde främst rum i tältkåtor.

Denna så kallade "lapp-ska-vara-lapp"-politik skiljde på renskötande samer och bofasta samer, som skogssamer. I myndigheternas ögon var de äkta samerna de som var fjällrenskötande. De mer bofasta renskötarna, som höll till i skogslandet, fick gå i arbetsstugor, eftersom de i myndigheternas ögon inte betraktades som "riktiga nomader". Samer utan koppling till renskötseln sågs av myndigheterna inte som samer och fick gå i vanliga folkskolor. I folkskolan skulle samiska barn assimileras in i det svenska samhället och den svenska kulturen. Samiska språket trycktes undan, samisk identitet skambelades och barnen fick inte tillgång till att lära sig av traditionell samisk kunskap.

Kyrkan bidrog till rasistiskt tänkande

TEXT AV ROLAND ASPLUND

Företrädare för Svenska kyrkan bidrog till ett rasistiskt tänkande och en splittring av samer som ännu består. Präster hjälpte till med att genomföra rasbiologiska undersökningar genom lokalkännedom och kontakter.

För rasbiologen Herman Lundborgs rasbiologiska undersökningar i Lappland under 1910–1930-talen spelade Svenska kyrkan stor roll. Lundborg bodde långa perioder hos prästen Georg Bergfors i Jukkasjärvi lappmarksförsamling, som brann för ämnet och stödde Lundborg med råd och viktiga kontakter.

Genom prästen Bergfors får han råd om var i norra Sverige han bäst kunde lokalisera den "rasblandning", som han menade pågick och som hotade den "rasrena" svenska befolkningen och kunde leda till kriminalitet, sedeslöshet och tbc. Det tycks vara på inrådan av Georg Bergfors som Herman Lundborg alltmer lägger fokus på att utforska samerna. Ibland reser också prästen med Lundborg på rasundersökningsexpeditioner med skallmätningar.

Präster var nyckeln till information

Präster var nyckeln till att rasbiologerna skulle nå ut i byarna i norr. De hade lokalkännedom, skrev av kyrkoböcker och hjälpte till på många sätt. Samiska personer och familjer kartlades, de fotograferades, deras skallar mättes och annan kroppsdata samlades in.

I kyrkböckerna sökte man efter eventuella "rasblandningar" i släkthistorien. Präster upplyste om samernas skötsamhet och skörlevnad, om psykiska sjukdomar och ärftliga lyten, som enligt rasbiologin var tecken på "degenerering". De kunde också berätta om vilka stora kyrkhelger som samlade renskötande fjällsamer, vilka annars var svåra för rasbiologerna att träffa. Men det finns även exempel på att präster gjort motstånd mot att hjälpa rasbiologerna i deras arbete.

Rasbiologerna fick tillträde till kyrkans nomadskolor

Kyrkan var huvudman för nomadskolorna, som var skola för barn till renskötare i fjällmiljö. I nomadskolorna kunde rasbiologerna arbeta tämligen ostört och samla in vad de behövde av skallindex, foton, blodprover på

samiska barn, men även "intelligensbetyg" från lärarna om barnens mentala förmåga. Samiska barn kläddes av nakna och kunde stå huttrandes framför kameran.

Ett rastänkande var ordentligt rotat i de kyrkans män som tog initiativ till och administrerade nomadskolan, som hade skapats 1913. Tre ledande män var biskop Olof Bergqvist i Luleå, kyrkoherde Vitalis Karnell i Karesuando och Georg Bergfors. Biskop Bergqvist och Georg Bergfors var båda anhängare och stödde det Rasbiologiska institutet i Uppsala, som var världens första statliga institut för rasbiologi, grundat 1922.

Rasistiska åsikter spreds

Biskop Olof Bergqvist hyste rasistiska åsikter, men som då ansågs som allmänt tankegods. I sitt herdabrev till stiftets präster och läroverkslärare från 1904 skriver han:

"Hvad nomadlapparna angår, har erfarenheten gifvit vid handen, att det icke lärer dem till fromma, om man söker bibringa dem någon högre civilisation. De böra få lära hvad de för sitt nomadiserande lif och sin renskötsel ha behof av att veta samt blifva undervisade i kristendomens grundsanningar."

Samer isolerades

De "ursprungliga lapparna" i fjälltrakterna skulle isoleras från den övriga befolkningen, annars gick de under som folk. Nomadskolan skulle ge deras barn utbildning som var anpassad till deras levnadsförhållanden. Bofasta samer och skogssamer "äro mer eller mindre vansläktade och afsigkomna lappar" och skulle sakta gå under och helt assimileras in i den svenska majoritetsbefolkningen, menade biskopen.

Biskopens rasidéer påverkade den rasbiologiska forskningen och Herman Lundborg, som hade utnämnts till chef för Rasbiologiska institutet.

"Lapp skall vara lapp"

Kyrkoherde Vitalis Karnell slog fast en norm om att de "riktiga, äkta" samerna var de renskötande samerna i fjällmiljö. Han myntade i en artikel synsättet om

att ”lapp skall vara lapp”. Det blev ett uttryck för hur man såg på samer och hur de behandlades under första hälften av 1900-talet.

”När en lapp eller lappska börjar spatsera i Stockholm i mer eller mindre vanställd lappdräkt, när lapparna börja bilda förening och hafva sin egen tidning, när de börjar tillägna sig folkhögskoleutbildning, då är det slut på dem som lappar och då blifva de de eländigaste människor man gärna kan tänka sig. --- Lapp skall vara lapp.”

Splittring av samer

I och med skapandet av nomadskolan skiljdes de nomadiserande renskö-tande samerna ut från övriga samer. Denna tudelning av renägande samer och andra samer fick genomslag i den svenska rennäringslagstiftningen, och påverkade 1928 års renbeteslag om rätten till renskötsel och övriga samiska rättigheter. Konsekvensen har blivit att merparten av de svenska samerna i dag saknar dessa rättigheter – en situation som Svenska kyrkan har varit delaktig i att skapa.

OM FÖRFATTARNA

Denna text bygger på Maja Hagermans artikel ”Svenska kyrkan och rasbiologin” och Erik-Oscar Oscarssons artikel ”Rastänkande och särskiljande av samer” från *Vitboken*.

MAJA HAGERMAN, författare med bakgrund som vetenskapsjournalist som skriver fackböcker om svensk historia, bl a *Det rena landet* (2006), som behandlade svenska rasforskare. Boken *Käraste Herman: Rasbiologen Herman Lundborgs gåta* (2015), handlar om chefen för Statens institut för rasbiologi.

ERIK-OSCAR OSCARSSON, har varit präst i Norsjö församling, tidigare kyrkoherde och stiftsadjunkt för sydsamiskt församlingsarbete. Ledamot av Sametinget. Hans forskningsintressen omfattar samisk bibliografi, samisk skolhistoria, rasism mot samer samt samisk organisationshistoria.

Samernas religion förtrycktes hårt

TEXT AV ROLAND ASPLUND

Kyrkan och kronan, det vill säga svenska staten, gick hand i hand och ställde krav som blev omvälvande för det samiska samhället och kulturen. Under den så kallade stormaktstiden i Sverige på 1600 och 1700-talet var kronan framför allt intresserad av Sápmi och samerna i syfte att kontrollera handeln över Nordkalotten, beskatta befolkningen i området och exploatera malmtillgångar.

Den samiska befolkningen skulle disciplineras genom mission, undervisning och lagstiftning. De skulle omvändas till den lutherska tron och lämna den egna religionen som var starkt förbunden med försörjning, familjestruktur och kultur.

Det var i början av 1600-talet och i samband med upptäckten av malm, som kapell och präster på allvar etablerades i Sápmi. Kyrkor byggdes i Pite lappmark: Arvidsjaur, Arjeplog, Silbojokk och vid Nasafjäll, där en silvergruva startats.

Kyrkan krävde att endast en gud skulle tillbes – en gud som inte accepterade konkurrens. Alla samer förväntades delta i husförhör och nattvard. Husförhören innebar att alla skulle lära sig katekesens stycken utantill.

Prästerna krävde också att samerna skulle ingå äktenskap, döpa sina barn och begrava de döda i kyrkans hägn, inte ”i skogen” enligt gammal sed.

Kyrkans mission var ett allvarligt hot mot samisk kultur, livsmönster, vardag och påverkade alla samer. Det var krav som också ställdes på andra undersåtar i den expanderande svenska stormakten, men samerna tvingades att lära sig ett främmande språk för att kunna hantera relationerna med stat och kyrka.

Vissa av kyrkans krav kunde accepteras av samerna, medan andra förkastades. Missionen kom att innebära att samisk kultur förändrades, även om omvändelsen av samerna gick mycket långsamt.

Vid slutet av 1600-talet upptäckte kyrkan att samerna inte var så kristna som kyrkan trott. Kung Karl XI ville se bot och bättring och resultat och nya ansträngningar gjordes där kyrkan och kronan med tvång, hot och straff samverkade för att genomföra en radikal förändring.

”Djävulens bibel”

Kyrkan betraktade den traditionella samiska religionen som vidskepelse och avgudadyrkan. Nåjden, som prästerna hade respekt för, kallades ”trollkarl” och ceremonitrumman benämndes ”djävulens bibel” eller ”trolltrumma”.

Jojken stämplades av lokala präster under 1600-talet som ett djävulens verk. Samernas gudar beskrevs av vissa präster som djävlar och de som tillbad dem som horor. Ytterst var de samiska föreställningarna och riterna ett djävulens verk i kyrkans ögon.

Prästerna kunde också gå till handgriplig attack mot heliga platser, liksom mot enskilda samer. Heliga platser förstördes, genom att sejtar, av naturen formade föremål, vältes omkull, och religiösa föremål stals eller beslagtogs av präster.

Förstörelsen gjorde det svårt att kunna dela rituella handlingar och religion blev den enskilde samens angelägenhet.

Motstånd

Det fanns ett motstånd hos många samer mot att låta sig kristnas. En strategi för motstånd bland samer var att gå under jorden och utöva religion och riter endast i hemlighet.

Andra samiska strategier var aktivt motstånd som att fortsätta begrava sina döda där de dött, gömma sina barn och vägra sända dem till skolan.

När inga andra metoder tycktes hjälpa protesterade samer i ord och handling mot präster som förstörde trummor och heliga platser.

ARTIKELN BYGGER PÅ GUNLÖG FURS ARTIKEL

Denna text bygger på Gunlög Furs artikel "Kolonisation och kulturmöten under 1600- och 1700-talen" och Anna Westman Kuhmunens artikel "Bassebájke: Heliga platser i landskapet" från boken *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna*.

GUNLÖG FUR är professor i historia vid Linnéuniversitetet i Växjö. Hennes forskningsintressen rör kolonialism, kulturmöten och genus med fokus på urfolk i Amerika och i Skandinavien.

ANNA WESTMAN KUHMUNEN är doktorand vid Religionshistoriska avdelningen, Stockholms universitet, och intendent vid Ájtte, Svenskt fjäll- och samemuseum i Jokkmokk.

Försoning – ett teologiskt perspektiv

TEXT AV MICHAEL NAUSNER, 3 AUGUSTI 2021

De steg som gäller försoning på det personliga planet är nödvändiga för försoningsprocessen även på det kollektiva planet. Om kyrkan har gjort sig skyldig till oförrätter mot en grupp eller gemenskap så behövs det en försoningsprocess i vilken ånger, bekännelse, göttgörelse och förlåtelse är igenkännbara steg på vägen mot en fullbordad försoning. För att försoningsprocessen ska kunna fortskrida krävs det därför en vilja hos kyrkliga representanter att så uppriktigt som möjligt se vad som faktiskt har skett i det förflutna men också en vilja att kännas vid obearbetad skuld även om den ligger långt tillbaka i tiden. Att bekänna delaktighet i en sådan skuld är en förutsättning för att en offentlig ursäkt ska vara meningsfull. En ursäkt bereder vägen för förlåtelse. Det konkreta målet i försoningsprocessen är att rättvisa förhållanden upprättas mellan konfliktens parter. Ingen försoning utan rättvisa. Teologiskt sett bottnar en sådan rättvisa i rättfärdiggörelsen genom tro och försoning i Kristus. Det hör till kyrkans kontinuerliga uppgift att tolka och gestalta samhörigheten mellan den kristna visionen av försoning och försoning på det sociala och politiska planet. Hur kan delaktigheten i den kosmiska försoningen genom Jesus Kristus bli till en konkret verklighet i den skapade världen här och nu?

Begreppet försoning sammanfattar det som hela den kristna tron i djupet syftar till, nämligen ett helande av brustna relationer mellan Gud och mänskligheten och därmed samtidigt människor emellan och mellan människor och hela skapelsen. Försoningen mellan den skapade världen och Gud och försoningen inom den skapade världen hör ihop. Guds splittrade mänsklighet och sargade skapelse behöver försoning. Bibeln vittnar om en god skapelse i vilken människorna som Guds avbild är kallade att vara Guds medarbetare i en kärleksfull relation till allt skapat. Medan människorna från början motsatte sig denna kallelse och vände sig mot Gud, sin nästa och naturen, är Gud i sin nåd och kärlek trofast i sin vilja att förbli i förbund med mänskligheten och hela skapelsen (1 Mos 1–11). I det gamla Israel firades Guds obrutna vilja att låta sig försonas årligen vid den stora försoningshögtiden då en ”syndabock” symboliskt lastades med folkets synder och jagades ut i öknen (3 Mos 16). Enligt kristen tro är det Jesus Kristus själv som står i centrum för hela världens försoning med Gud, och det är han som bär hela världens synder. Han har utsatt sig själv för världens ondska och i sin uppståndelse övervunnit den. Så har Jesus Kristus blivit dörren till försoning för

hela skapelsen. Kyrkan är kallad att vara en försoningens gemenskap och att bjuda in andra att vara delaktig i det som Gud har gjort och fortsätter att göra för att försona världen.

I kristendomens historia låg tyngdpunkten för försoningsläran på försoningen mellan människan och Gud genom Jesus Kristus och det finns många teorier angående sättet på vilket Jesu ställföreträdande lidande och död åstadkommit försoning. Avgörande enligt kristen tro är att försoning *har skett* genom Jesus Kristus. Gud i Jesus Kristus är försoningens givare och människan behöver ta emot denna försoning som en gåva. Vissa steg är omistliga i försoningsprocessen: Skuld måste ångras, bekännas, förlåtas, och en ny relation behöver möjliggöras genom gottgörelse. På denna jord är försoning aldrig fullbordad utan kristna ser fram emot dess fullbordan vid Jesu återkomst. Under tiden behöver försoningen kontinuerligt tas emot och gestaltas. Processen behöver ha sin gång. Försoningens centrala högtid i kristen tradition är nattvarden där försoningsprocessens olika stadier genomlevs. I nattvarden som urform för kristen gemenskap blir det å ena sidan tydligt att försoning är något som *tas emot* och inget som kan *göras* och å andra sidan att försoningens andliga dimension hör ihop med dess sociala och ekologiska dimension.

Försoningen mellan Gud och människa tar sig med nödvändighet uttryck i försoningen i den skapade världen. Där ligger den kristna trons profetiska och politiska dimension. I bergspredikan ser Jesus den mellanmänskliga försoningen till och med som en förutsättning för gudstjänst i egentlig mening (Matt 5:23-24). De grekiska begreppen som i Nya Testamentet används för försoning vittnar om ett platsbyte med den andre. Försoning har alltså att göra med att leva sig in i den andres situation och att vara i solidaritet med den andre. Att Gud själv i Jesus Kristus levte sig in i den mänskliga situationen (2 Kor 5:19-21) möjliggör det för människor att leva i försoning, dvs. i djup solidaritet med varandra. Denna solidaritet förvandlar personliga relationer men bottnar i en social, en ekologisk, ja en kosmisk försoning. Allt på jorden och allt i himlen är försonat genom Jesus Kristus (Kol 1:20). Med den horisonten för ögonen framträder försoning inte bara som något personligt utan som hela kyrkans kallelse att leva i fred och försonad med olika grupper och gemenskaper.

Insatser under försonings- processen

Ett antal insatser har genomförts för att hantera de områden som samiska företrädare påtalat under försoningsprocessen.

Dokumentation av övergrepp och insatser i identifierade frågor:

- Nomadskoleboken *"När jag var åtta år lämnade jag mitt hem och jag har ännu inte kommit hem"* – Minnesbilder från samernas skoltid, 2015.
- Vitboken *De historiska relationerna mellan samerna och Svenska kyrkan* och syntesboken, 2016.
- Slutsymposium kring *Vitboken* Stockholm, 23/2 2017, Ärkebiskopen, samiska rådet deltog.
- *Rörande repatriering av mänskliga kvarlevor* (som bland annat behandlades i *Vitboken*): Ärkebiskopen bjöd in samiska intressenter, musei- och myndighetsföreträdare samt Kulturdepartementet till rundabords-samtal i november 2017 respektive april 2019; en gemensam skrivelse har skickats till Kulturdepartementet angående förändringar i lagstiftning för att skapa en process för att underlätta repatriering av kvarlevor; Svenska kyrkan har medfinansierat ett repatrieringsprojekt i Lycksele 2019 och bidragit till repatriering av kvarlevor i augusti 2019 samt september 2020.

Försoningsfrågorna har också bland annat lyfts vid:

- Seminarium under Kyrkornas världsråds generalförsamling Busan, Sydkorea, 2013.
- Seminarium vid samiska kyrkodagar i Mo i Rana 2013 och Arvidsjaur 2017
- Internationellt seminarium på Kyrkokansliet i samband med biskop Eva Nordung Byströms vigning 2014.
- Internationell kyrklig urfolkskonferens i Tromsö, *Truth, Healing and Transformation – Reconciliation Processes and Indigenous Peoples*, 2016, (Svenska kyrkan var medarrangör).

Exempel på insatser för barn och unga

- Samiska konfirmationslägret: Svenska kyrkan har anordnat ett samiskt konfirmationsläger sedan 1985. Frågan om samiskt konfirmationsläger är av intresse för hela Svenska kyrkan. Konfirmationslägret stärker unga samer i deras samiska identitet, kultur och deras tro. Det är en viktig mötesplats för ungdomar från hela Sápmi och i förlängningen bidrar det till att

- stärka det samiska folkets kultur och språk. Lägre är en viktig del i ett samiskt kyrkoliv där ambition omsätts till handling.
- Inomkyrklig kartläggning av samiska barns situation och kyrkans arbete med denna grupp, 2013.
 - Rapporten *Tio sätt att stärka barn och unga – ett minoritets- och urfolksperspektiv*, 2014.
 - Nordisk samisk ungdomskonferens, 2015 Helsingfors, Svenska kyrkans arrangemang tillsammans med samiska arbetet i systerkyrkorna i Finland och Norge och Sáminuorra, samiskt ungdomsförbund.
 - Seminarium under Mänskliga rättighets-dagarna i Luleå 2015 tillsammans med bland annat Sáminuorra, samiskt ungdomsförbund.
 - Ungdomsdeltagande i internationell kyrklig urfolkskonferens Tromsö 2016 – se ovan.
 - Ungdomsläger under samiska kyrkodagar 2017.

Stöd för urfolksrättigheter

- I samband med att vitböckerna gavs ut lyftes frågan om urfolksrättigheter med ansvarigt departement samt riksdagens konstitutionsutskott.
- Alternativrapporter och inspel till internationella granskningar:
 - Till Europarådet: *Våga vara minoritet En rapport om minoritetsrättigheter i Sverige 2012; Marginalized and Ignored – National Minority Children's Struggle for Language Rights in Sweden 2013.*
 - Till FN: *Human Rights Challenges in Sweden 2014, Joint Submission for Sweden's Second Universal Periodic Review* (tillsammans med bland annat Sáminuorra), samt skrivelse i samband med senaste FN:s Universal Periodic Review omgången 2020 (lyfte frågan om repatriering av kvarlevor).
- Kyrkokansliet deltog i dialog om urfolksfrågor initierad av Kyrkornas världsråd, New York, 2013.
- Debattartiklar
 - DN debatt aug 2013 <https://www.dn.se/debatt/urfolkens-framtid-hotas-av-klimatforandringarna/>
 - DN debatt jan 2015 <https://www.dn.se/debatt/samernas-urfolksrattigheter-maste-tas-pa-storre-allvar/>
 - DN debatt mars 2016 <https://www.dn.se/debatt/dags-att-gora-upp-med-sveriges-koloniala-forflutna/>

- DN debatt juni 2019 <https://www.dn.se/debatt/krav-pa-aterlamnande-av-kvarlevor-maste-respekteras/>
- Aftonbladet debatt september 2021 <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/1OqWlJ/nu-maste-staten-ge-samerna-upprattelse>
- Ett antal remissvar bland annat rörande renbeteskonvention, konsultationsordningen, skogsskötsel, samt i minoritetsfrågor som också berör samerna.
- Rapporten *Samernas rätt att bruka Svenska kyrkans mark En studie av nationell och internationell rätt*, 2015 (rapport om ILO 169s betydelse för Svenska kyrkan.
- Kyrkomötets beslut om ratificering ILO 169, 2015.
- Kyrkokansliet och samiska rådet deltog i konferens i Umeå kring sanningskommission 2016 arrangerad av Sametinget, Diskrimineringsombudsmannen och Umeå universitet.
- Dialog med nordliga stift om skogsfrågor: möte på Kyrkokansliet; 2-dagars seminarium i Umeå 2019.
- Almedalsseminariet 2019 Den värdefulla vattenkällan – handelsvara eller helig plats? Med bland annat företrädare från Sáminuorra.

Teologisk reflektion kring samisk andlighet

- Uppföljande samtal i Teologiska kommittén efter Ságastallamat 2011. 2019 tog Svenska kyrkans nationella nivå fram en strategisk plan för försoningsarbetet 2020–2024.
- Ärkebiskopens seminarium om samisk andlighet utifrån Ärkebiskopens fastebok i biskoparnas fastesseminarier Stå fasta i Hoppet våren 2021 <https://vimeo.com/511509799>.

Exempel på insatser i syfte att stärka samiskt kyrkoliv

- Skriften *En introduktion till minoritets- och urfolksrättigheter – Utbildningsmaterial för Svenska kyrkans rättighetsbaserade arbete*, 2013.
- *Kyrkohandboken*: har översatts i urval till nord, lule- och sydsamiska. Togs i bruk 2020.
- *Psalmbok på lulesamiska* Beslut togs i ombudsmötet 1992 och en slutgiltig bok kom ut 2005. Samarbete med Den norske kirke.
- *Psalmbok på nordsamiska*: Beslut togs i ombudsmötet 1992 men ett mer strukturerat arbete arbetet påbörjades först 2005 och en slutgiltig bok utkom i slutet av 2020.

- *Psalmbok på sydsamiska*: Beslut togs i ombudsmötet 1992 men ett mer strukturerat arbete påbörjades först 2004 och en slutgiltig bok utkommer 2023/2024. Samarbete med Den norske kirke.
- *Bibelöversättningar*: Svenska och norska bibelsällskapen översätter nu Bibeln till lule- och sydsamiska. Lulesamiska NT är klart, GT förväntas bli klart 2025. En sydsamisk helbibel ligger kanske 20 år fram i tiden. Svenska kyrkan bidrar ekonomiskt. Bibeln utkom på nordsamiska 2019. Bibelsällskapen i Norge, Sverige och Finland samverkade. Svenska kyrkan stöttade projektet men litet jämfört med de andra ländernas kyrkor.
- Vid mottagandet av ärkebiskopen i Uppsala domkyrka 2014 lästes evangeliet på nordsamiska samt bibelläsning på samiska vid vigningen av biskop Åsa Nyström samt biskop Eva Nordung Byström i Uppsala domkyrka.
- Ärkebiskopens deltagande i 100-årsjubileet Tråante 2017 inklusive medverkan i högtidsgudstjänsten i Nidarosdomen.
- Samiska liturgiska inslag, psalm och solosång, vid den officiella högtidsgudstjänsten vid 500-års-jubileet av reformationen i Uppsala domkyrka, oktober 2017.
- Ärkebiskopens predikan vid öppningsgudstjänsten av Jokkmokks marknad 2019 samt möten med Sametinget, Sáminuorra m fl.
- Ärkebiskopens Fastebok 2019 av Martin Lønnebo om *Pärlälven*.
- Ärkebiskopens Fastebok 2021 av Bo Lundmark *På nötta och nyröjda stigar i Sápmi*.

Övriga insatser som rör samiskt kyrkoliv

- Samiska kyrkodagar arrangeras tillsammans med Norge och Finland. Nästa gång i Enare, Finland, 2022.
- Nordiskt kyrkligt samarbete i urfolksfrågor.
- Klimatfrågor: Svenska kyrkan arrangerade internationell urfolkskonferens i Storforsen 2015, uppföljning på Island 2017, samt seminarium Almedalen 2019.

Svenska kyrkans
åtaganden kopplade
till ursäkten till det
samiska folket
– Övergripande mål
för det fortsatta
försoningsarbetet

I juni 2021 beslutade kyrkostyrelsen om åtta målskrivningar kopplade till Svenska kyrkans ursäkt till det samiska folket. Beslutet innefattar åtta åtaganden som mål samt 40 miljoner kronor som medel för arbetet över tio år. Beslutet innebar att en handlingsplan för det fortsatta arbetet för att uppnå Svenska kyrkans åtaganden för åren 2022–2031 skall utformas i nära dialog med Samiska rådet och stiftet.

Syftet med åtagandena är att ange mål för det fortsatta försoningsarbetet. Svenska kyrkan kraftsamlar genom att skapa strukturer för arbetet inom Svenska kyrkan i dialog med samiska företrädare. Det finns behov av att i arbetet bygga långsiktig tillit och förtroende och säkerställa transparens och delaktighet i den fortsatta gemensamma processen.

Det samiska arbetet i Svenska kyrkan skall utvecklas i enlighet med dessa åtta övergripande målskrivningar. Under respektive målskrivning ges en kort beskrivning av vad det kan röra sig om. Insatser under respektive åtagande preciseras närmare i handlingsplanen.

1. Förkunna evangelium på samiska och utifrån den samiska kulturella kontexten med respekt för samisk andlig och kyrklig tradition

Att få ta del av evangeliet på det egna emotionella språket bidrar till ökad direkthet i tilltalet och till en känsla av tillhörighet. De samiska språken behöver användas och synliggöras i gudstjänstlivet och i församlingens verksamhet. Bland annat att bibeltexter och psalmer behöver finnas att tillgå på samiska. Texter på samiska i kyrkohandboken kan underlätta gudstjänstliv på samiska. Samisk symbolik, samiska kyrkliga traditioner och kontextuell tolkning av texter bidrar till ökad inkludering och att tillgängliggöra evangeliet på ett kulturellt relevant sätt.

2. Synliggöra samisk andlighet, teologi och kyrklig tradition inom Svenska kyrkan

Församlingens grundläggande uppgift behöver genomföras på ett sätt som främjar inkludering och synliggörande av samer. Kyrkliga handlingar behöver utformas med respekt för samiska andliga och kyrkliga traditioner så att

människor kan bejaka sin samiska identitet. Samiska andliga och kyrkliga traditioner behöver synliggöras och respekteras inom Svenska kyrkan.

3. Bidra till att stärka och revitalisera de samiska språken i Svenska kyrkans verksamhet

Genom att synliggöra och öka användningen av samiska i församlingens verksamhet kan Svenska kyrkan bidra till att de samiska språken stärks. Det är särskilt viktigt i verksamhet som riktar sig till barn.

4. Öka kunskapen och medvetenheten om kyrkans historiska relationer och övergrepp mot samerna och konsekvenserna av detta

Det material som tagits fram i kyrkans kartläggningsarbete behöver spridas så att kunskapen om kyrkans historiska agerande och delaktighet i övergrepp mot samer och konsekvenserna av detta ökar i Svenska kyrkan. Ökad kunskap kan bidra till reflektion och ökad förståelse om varför Svenska kyrkan bedriver ett försoningsarbete i relation till det samiska folket. Det kan också bidra till ökad medvetenhet bland förtroendevalda, anställda och församlingsbor i frågor som rör samer och samers livsvillkor och kyrkans ansvar att bidra till upprättelse och försoning.

5. Öka kunskapen om och respekten för urfolksrättens principer inom Svenska kyrkan och i samhället

Urfolksrättigheter är en del av folkrätten liksom de mänskliga rättigheterna. Respekt och efterlevnad av urfolksrätten är en förutsättning för ett socialt hållbart samhälle. Urfolksrättens principer berör ett stort antal samhällsområden. Den generella kunskapen om urfolksrättens principer behöver förbättras i Svenska kyrkan. Svenska kyrkan ska sträva efter att respektera urfolksrättens principer i sin verksamhet.

6. Öka samers inflytande och delaktighet i Svenska kyrkan

Enligt urfolksrättens principer har samer rätt till självbestämmande i frågor som berör dem. Det innebär att Svenska kyrkan aktivt bör främja och finna former för samers inflytande och delaktighet i kyrkans verksamhet. Samers delaktighet i beslutsprocesser är särskilt prioriterade i principiella frågor som berör samer.

7. Stärka samiska barn och unga i deras identitet och andliga utveckling

Enligt FN:s barnkonvention har samiska barn och unga rätt till andlig utveckling. De har också rätt till sitt modersmål och att utveckla en kulturell identitet. Insatser som stärker samiska barns livsmod, identitet och andliga utveckling ska främjas.

8. Främja gränsöverskridande samiskt kyrkoliv

Samerna är ett gränsöverskridande folk som lever i fyra stater. Samerna ser sig själva som ett folk och de samiska banden över nationsgränserna är starka. Svenska kyrkan har sedan lång tid tillbaka ett nära samarbete i samiska frågor med de lutherska systerkyrkorna i Norge och Finland. Till gemensamma nordiska samiska kyrkodagar bjuds även ryska samer. Det gränsöverskridande samarbetet stärker och utvecklar det samiska kyrkolivet i Svenska kyrkan och bör därför främjas aktivt. För större samiska kyrkliga projekt, såsom större översättningar, är nordiskt samarbete en förutsättning.

EFTERORD

Om Sághostallamat

Svenska kyrkans officiella ursäkt till det samiska folket kommer att framföras vid två tillfällen: vid Kyrkomötets högtidsgudstjänst den 24 november i Uppsala domkyrka, och andra gången vid den planerade konferensen Sághostallamat 2 i Luleå den 21–23 oktober 2022.

Sághostallamat betyder på nordsamiska dialog eller samtal och den första Sághostallamat hearingen arrangerades i Kiruna i oktober 2011. Många enskilda vittnesmål lämnades under mötet i Kiruna som vittnade om den smärta många samer bär på grund av tidigare förd politik och strukturer som tryckt ned den samiska identiteten, kulturen och språket.

Ett Sághostallamat 3 är planerad till 2026 och ett avslutande Sághostallamat 4 i 2031. Försoningsarbetet går vidare.

Svenska kyrkans ursäkt till det samiska folket för historiska övergrepp är en viktig händelse i en lång sannings- och försoningsprocess. Ursäkten uttalas både vid kyrkomötets högtidsgudstjänst i Uppsala domkyrka den 24 november 2021 och vid Sägastallamat i Luleå i oktober 2022.

I kyrkans sammanhang kan ordet förlåtelse kännas naturligare än ursäkt. Det är dock av goda skäl som ordet ursäkt brukar användas av både stater och kyrkor i försoningsprocesser med urfolk.

Den som ber om förlåtelse förväntar sig att den andra parten både kan och vill förlåta. Vi ber Gud om förlåtelse eftersom vi har löftet om att Gud förlåter. Något sådant löfte kan inte begäras av ett folk som lidit under förtryck. En ursäkt uttalas; den kan bejakas och accepteras. Men först och främst är den ett erkännande av den felande partens moraliska ansvar – utan att motparten förväntas svara med att förlåta.

Den part som får en ursäkt måste få tid och utrymme att förhålla sig till denna ursäkt och ska inte avkrävas besked om när ett svar ges och vad svaret ska bli. Samtidigt är uttalandet av en ursäkt ett ofrånkomligt steg på vägen till försoning.

Läs mer om Försoning på s. 48.

